

Janne Mäkelä, arkistonjohtaja
Suomen Jazz & Pop Arkisto

Helppoa ja hyvää digitointia

Onko olemassa digitointia, joka olisi samalla helppoa ja hyvää?

Päivän puheenvuoroja seuratessa vastaus tähän kysymykseen tuntui olevan, että ei, digitointi ei ole helppoa eikä aina niin hyvääkään. Digitointiin liittyy monenlaisia ongelmia ja paineita. Resurssien niukkuus ja ajan puute vaivaavat alan ammattilaisia, aineistomassa on viime vuosina kasvanut ja tulee entisestään kasvamaan lähivuosina, valikoinnin vaikeus, ohjeistuksen hajanaisuus, pitkäaikaissäilytyksen ongelmat...

Joskus jopa olosuhteet ovat digitointia vastaan. Toisaalta esimerkiksi omassa työpaikassani Suomen Jazz & Pop Arkistossa puutteelliset säilytysolosuhteet aikanaan vaikuttivat siihen, että arkisto alkoi Juha Henrikssonin johdolla tosissaan kehittää digitointia. Nyt JAPAssa kaavaillaan muuttoa Sörnäisiin Kotuksen entisiin tiloihin Työväen Arkiston ja Kansallisen audiovisuaalisen arkiston kylkeen. Siellä säilytysolosuhteet tulevat olemaan erinomaiset. (Talossa muuten on ylimääräistä toimisto- ja arkistotilaa vuokralla. Kiinnostuneet ottakoot yhteyttä JAPAan!) Digitointia on kuitenkin syytä edelleen kehittää niin JAPAssa kuin muualla.

Ei ole helppoa mutta hyvää digitointia. Mutta ehkä meidän kuitenkin tulisi tähdätä sellaiseen.

Digiwiki ja kulttuurikotien arkidigitointi

Tässä Digiwikillä voisi olla oma roolinsa. Päivän puheenvuorojen perusteella Digiwikiä on syytä kehittää monella tapaa. Olemassaolevat toiminnat on hiottava selkeämmiksi. On lisättävä uutta tietoa ja ohjeistusta. Näkökulmaa on laajennettava: nyt Digiwiki on paljolti ollut käytännöllis-tekninen foorumi, jossa on pohdittu aineiston siirtämistä tallennusmuodosta toiseen. Sitä polkua on syytä jatkaa, mutta yksittäisistä teemoista esimerkiksi metatieto/asiasanoitus, tekijänoikeudet ja aineiston saatavuus voisivat jatkossa nousta paremmin esiin.

Nämä kehityskuviot ovat tärkeitä ajatellen Digiwikin laajempaa roolia. On muistettava, että kysymys kulttuuriperinnön säilyttämisestä koskee ennen kaikkea kulttuuriperintöalan ammattilaisia, muistiorganisaatioita. Mutta se on myös kysymys, joka ei enää ole pelkästään eksperttien huoli. Se on hyvin arkinen huoli.

Kulttuuriperinnön tuottamisen näkökulmasta olemme jo muutaman vuosikymmenen eläneet yltäkylläisyyden aikaa: kulttuurin tuottaminen on demokratisoitunut – ihmisillä on ollut entistä enemmän mahdollisuuksia luoda, koota ja kerätä äänitteitä, valokuvia, videoita, tekstejä ja muita aineistoja. Kulttuurin tuottaminen ei enää ole pitkään aikaan ollut ammattilaisten kuten taiteilijoiden, säveltäjien ja kirjailijoiden yksinoikeus. Vastaavasti kulttuurin säilyttäminen ei sekään enää ole vain ammattilaisten kuten arkisto-, museo- ja kirjastotyöntekijöiden huoli.

Ennen puhuttiin kulttuurikodeista. Omasta mielestäni jokainen koti on kulttuurikoti, tätä nykyä vielä selvemmin kuin koskaan aiemmin. Kulttuurin säilyttäminen on joka kodin asia.

Vielä muutama vuosi sitten ihmiset kiikuttivat äänitteet, valokuvat ja videot ammattilaisille digitoitaviksi, jotta ne säilyisivät tuleville sukupolville. Näin toki tehdään edelleen. Ammattilaisten ei tarvitse kantaa huolta ammattikuntansa katoamisen puolesta. Mutta tämän perinteen rinnalle on alkanut nousta arkidigitoinnin kenttä. Nykyisin kodit ovat entistä enemmän teknologiakoteja, digikoteja, joista löytyy tarvittavaa (joskin ammattimielessä usein puutteellista) digitointilaitteistoa. Ihmisiltä vaaditaan digivalmiuksia. Taannoinen digitelevisio pakkosyöttö osoitti, ettei näitä digivalmiuksia voi väistellä.

Mutta arjen digivallankumouksesta huolimatta digitointi ei sittenkään ole niin helppoa kuin aluksi luulisi. Oli kyse muistiorganisaatiosta tai kulttuurikodista, niin digitoinnissa tarvitaan suunnittelua, asiansanoitusta, aikaa, vaivaa, energiaa... Tarvitaan myös ohjeita.

Historiatietoinen kansalaisfoorumi

Juuri nyt muistiorganisaatioissa valmistaudutaan suureen ei-digitaalisen aineiston rysäykseen. Esimerkiksi äänitearkistoissa c-kasetin aikakausi on vasta alkamassa. Avokelanauhan aikakauteen verrattuna tiedossa on moninkertainen määrä 1960–1990-luvulla tehtyjä äänitteitä, jotka vieläpä ovat usein teknisesti huonolaatuisia ja muutenkin monella tapaa epämääräisiä (ks. Kansanperinteen arkiston kuvaus musiikkiesiintyjien demonauhoista Digiwikiin äänitteet-osion lopussa). Tulossa on tuhoutumisvaarassa olevaa aineistoa, joka vaatii pikaista digitointia.

Jos ei-digitaalisen aineiston siirtäminen digitaaliseen muotoon osataan nyt tehdä hyvin, niin meillä on tulevina vuosina parempi ymmärrys myös digisyntyisen aineiston tallentamisesta ja säilyttämisestä. Ennen pitkää digitointi nimittäin tulee vähenemään, muutaman sukupolven kuluttua kenties lähes katoamaan.

Olemme 2000-luvulla siirtyneet digitaaliseen kulttuuriin. Nykyisin suurin osa kulttuurituotteista on lähtökohtaisesti digisyntyisiä, ne ovat digitaalisessa muodossa. Mutta niiden säilytyksen kohdalla törmätään itse asiassa paljolti samanlaisiin ongelmiin kuin analogisten tuotteiden digitoinnissa. Mitä, miten ja minne säilyttää ja millä ehdoin?

Digiwikiin kehittämisen kannalta koen tärkeäksi kaksi ulottuvuutta. Ensinnäkin Digiwiki voisi olla vaikuttamassa arkidigitointiin. Se voisi toimia kansalaistaitojen kehittämisen areenana. Kuvataiteen keskusarkiston Perttu Rastas puhui seminaarin aikana ”asiakkaan valmistelusta”. Olisi esimerkiksi hienoa, jos Digiwikillä olisi moderaattori, ”päivystävä digiasiantuntija”, joka vastaisi kansalaisten kysymyksiin ja ylläpitäisi aktiivisesti Digiwikiä. Tämä hyödyntäisi muistiorganisaatioita, siirtäisi hieman pois sitä valtavaa painetta, joka lähivuosina kasautuu niille ja epäilemättä tuo tullessaan paljon turhan työtä. Eli olisiko nykyisen rekisteröintipohjaisen Digiwikiin rinnalle kehitettävä kansalaisfoorumi?

Toinen ulottuvuus liittyy digitointihistoriaan. Seminaarin aikana kävi ilmi, että digitointia on tehty suhteelliseen pitkään. Ja joskus sitä on tehty moneen kertaan. Samoja asioita.

Digikulttuurin historiaa on viime vuosina tutkittu Suomessa, mutta digitoinnin kehitystä ei käsittääkseni ole analysoitu. Tämä historia vaikuttaa olevan monella tapaa paradoksin historiaa. Digitoinnin keskeinen kohde on perinne, perintö, johon yleensä liitetään miellelyhtymä pysyvyydestä ja muuttumattomuudesta. Toisaalta itse digitointi on historiansa aikana kokenut jatkuvia, yleensä teknologiaan liittyviä muutoksia. Huima teknologinen kehitys (miksei myös organisaatioita koskeva muospaine) on tehnyt toiminnasta epävarmaa ja suunnittelematonta. Juuri kun päästään yhteisymmärryksen digitointimenetelmistä, on jo reagoitava uusimpaan muutokseen.

Digitoinnin kohde ei juurikaan ”elä”. Pikemminkin se jatkuvasti on tuhoutumassa, kuolee. Digitointimenetelmät puolestaan ovat kokeneet monta elämää. Menneisyyden säilyttämiseen käytetään keinoja, jotka ovat koko ajan tulossa. Tämä jatkuva, muutoskeskeinen ja etukenoinen toimintotapa on aiheuttanut sen, että digitoinnin historia on jäänyt tuntemattomaksi. Vanhat menetelmät unohdetaan heti, kun uusi ”parempi” menetelmä astuu tilalle.

Pitäisi koostaa digitoinnin kehitystä koskeva tieto, jotta välttyisimme toistamasta samoja virheitä yhä uudelleen ja uudelleen.

Näin lopuksi onkin hyvä vetää esille ”jo muinaiset roomalaiset” -kortti ja siirtyä Digifoorumilta Forum Romanumille ja valtiomies Ciceron kuuluisiin sanoihin: jos emme tunne historiaa, jäämme lapsen tasolle. Digitointikulttuuri on vielä lapsenkengissä, mutta nyt on korkea aika astua isompiin saappaisiin.

Kirjoitus perustuu Janne Mäkelän yhteenvedon Digiwiki-seminaarissa Kiasma-teatterissa Helsingissä 12.3.2009